

Hur når vi barnen?

Rekrytering till stödgrupper för barn och ungdomar

Författare: Ingegerd Gavelin

Rapport: nr 2010:02

ISSN 1653-2414 ISBN 978-91-85613-37-3

Innehåll

1. Inledning	4
Uppdraget	4
Gruppens arbete	4
2. Kunskap och forskning om barngrupper	6
Behov av barngruppsverksamhet	6
Missbruk i familjen - en allvarlig riskfaktor	7
Kasam, känsla av sammanhang	8
Insatser direkt riktade till barn	9
Värdet av förebyggande arbete och tidiga insatser.	9
Rekrytering av barn	9
3. Några goda exempel	11
Gävle och Sandviken	11
Sundsvall	12
4. Plan för en hållbar rekrytering till barngrupper	14
Förankring	14
Organisation	14
Namn	15
Information och marknadsföring	15
Samarbetspartners	17
Tillgänglighet	18
Kvalitetssäkring	19
Litteratur	21

1. Inledning

Denna rapport har tillkommit i en FoU-cirkel vid FoU Västernorrland. Deltagare i cirkeln har varit barngruppsledare och representanter för stödgruppsverksamheter från sex kommuner i Västernorrlands län.

Bakgrunden till arbetet är att Länsstyrelsen i Västernorrlands län beviljat medel till Kommunförbundet för att utveckla metoder för bättre rekrytering till barngrupper. Anledningen var att mycket få barn deltog i grupper i länets kommuner.

Syftet med rapporten är att redovisa de erfarenheter gruppen dragit utifrån erfarenhetsutbyte, gemensamma studier samt kontakt med kommuner som har ett hållbart rekryteringsarbete.

Uppdraget

Kommunförbundet fick 2008 ett uppdrag från länsstyrelsen att utveckla framgångsrika metoder för att rekrytera barn till de befintliga barngruppsverksamheterna. Arbetet har bedrivits inom FoU Västernorrlands ram och projektledare har varit socionom Ingegerd Gavelin, som tidigare utbildat barngruppsledare i länets kommuner.

Gruppens arbete startade i februari 2009 genom att barngruppsledare från alla kommuner inbjöds till en träff. Gruppen har därefter bestått av

- Iris Andersson och Anna Lindberg-Larsson, Ånge kommun
- Christina Lundberg och Kristina Renard-Hård, Sundsvalls kommun
- Anita Sohlin och Anders Jakobsson, Timrå kommun
- Maria Ekeröth och Anita Högström, Härnösands kommun
- Lise-Lotte Hellström, Kramfors kommun
- Marlene Byström, Örnsköldsviks kommun
-
- Sollefteå kommun har pga omorganisation inte kunnat delta, men en representant därifrån kommer att delta i gruppens arbete under 2010.

Gruppens arbete

Gruppen har träffats vid sex tillfällen under 2009 med följande teman:

- Erfarenhetsutbyte och metoddiskussioner.

- Studier av boken Stödgrupper för barn och ungdom (Forinder-Hagborg, Studentlitteratur 2008).
- Samarbetsdiskussioner med chefer och andra socialsekreterare från varje kommun.
- Besök av representanter för barngruppsverksamheter samt socialnämnsordförande från Gävle och Sandvikens kommuner. Till denna träff inbjöds även länets socialnämnder, varifrån två personer hörsammade inbjudan.
- Föreläsning av två gruppdeltagare från Sundsvall om gruppledarrollen.
- Slutdiskussion om hinder och möjligheter för bra rekrytering.
- Diskussion om slutrapporten.

IOGT-s ungdomsförbund Junis gör varje år en enkätundersökning i alla landets kommuner om omfattningen av barngrupper. Av de 385 000 barn som lever tillsammans med en förälder som riskbrukar/missbrukar deltog under 2008 ungefär 2600 i hela Sverige. I Västernorrlands län var det 29.

Folkhälsoinstitutet gjorde en liknande utredning om deltagande i barngrupper under 2007. I denna framgick att både 2005 och 2006 deltog 60 barn i länet och 2007 45 barn.

Alla kommuner i länet har utbildade barngruppsledare.

Under FoU-cirkelns arbete 2009, var situationen i länets kommuner såhär:

- Kramfors och Sollefteå hade inga barngrupper pga omorganisation.
- Örnsköldsvik hade inga egna BIM-grupper utan hänvisade till en ideell organisation.
- I Timrå kommun krävs biståndsbeslut för att barn ska få gå i grupp, vilket försvårade rekryteringen. Några få barn deltog i grupp under året.
- Sundsvall, Ånge och Härnösand hade barngrupper.
- Sundsvalls kommun har en särskild enhet för barngrupper och tidiga insatser, där en tjänst innehåller samordning och rekrytering.

Under 2010 hålls barngrupper i alla kommunerna.

2. Kunskap och forskning om barngrupper

Behov av barngruppsverksamhet

Alkoholmissbruk och riskbruk av alkohol har ökat kraftigt det senaste decenniet (Barn och unga i familjer med missbruk, Socialstyrelsen 2009, sid 13).

Vart femte barn i Sverige har en förälder som dricker så mycket alkohol att det kan kallas riskbruk eller missbruk. Med riskbruk menas en alkoholkonsumtion som är eller kan bli skadlig för personen. Det kan innebära ca 385 000 barn i hela landet från alla samhällsgrupper. (Socialstyrelsen a a sid 14)

Att leva tillsammans med en förälder som dricker för mycket ökar risken för psykiska problem hos barnet och också för egna alkoholproblem på längre sikt. (Socialstyrelsen a a sid 15).

Hög alkoholkonsumtion innebär också att familjen lever med en ökad risk för andra problem, såsom psykisk sjukdom hos en förälder eller låg socioekonomisk status. Dessa problem samvarierar då med alkoholproblemet och kan förstärka det.

”Internationell forskning visar att ca 30-50 % av dem som söker för missbruk eller beroende har psykisk sjukdom och omvänt har ca 20-30 % av dem som söker vård för psykisk ohälsa även missbruk. Bland klienter och patienter som söker hjälp för missbruk eller beroende anges att minst en tredjedel också har en ångestsjukdom och ännu fler har en depressionsdiagnos.” (Socialstyrelsen a a sid 16)

Statens folkhälsoinstitut arbetar med två strategier för att hjälpa barn i dessa situationer, dels med olika projekt för att minska riskbruket hos vuxna och dels med insatser som kan minska risken för psykiska problem hos barn.

I Sverige har barnstödsgrupper funnits sedan mitten av 1980-talet. I USA har arbetet en längre tradition, och metoderna kom till Sverige genom Ersta Vändpunkten i Stockholm som startade Children Are People Too-grupper under 1980-talet. Ersta Vändpunkten har därefter fortsatt sitt arbete och också utbildat barngruppsledare. Senare har bland annat Rädda Barnen utvecklat metoderna och nu finns metoder för barngrupper och utbildning av ledare hos ytterligare några aktörer.

Barnstödsgrupper har ingen klar evidens (Socialstyrelsen a a sid 50), men flera vetenskapliga studier tyder på att de har stor betydelse för barns förmåga att hantera sin livssituation.

Thomas Lindstein har arbetat med en lång uppföljning av barn som gått i Ersta Vändpunktens barngrupper och sett att grupperna hjälpt barnen och bidragit till en ökad känsla av sammanhang, KASAM. (Lindstein: Vändpunkten 1995 och Unga vid Vändpunkten 1997).

KASAM är ett välkänt begrepp i socialt arbete. Det är en beteckning för känsla av sammanhang, som den israeliska forskaren Aaron Antonovsky använde för att visa på hur människor kan hantera sina svårigheter på. En person med hög KASAM upplever att tillvaron är begriplig (jag förstår), hanterlig (jag kan) och meningsfull (jag vill).

Missbruk i familjen - en allvarlig riskfaktor

Barn som lever med en missbrukande förälder riskerar alltid att hamna i situationer som innebär svår stress. Det kan handla om att

- Missbruket leder till störningar i familjens relationer
- Föräldrarna är mindre känslomässigt tillgängliga
- Föräldrarna är mindre konsekventa i sin kontakt med barnet
- Föräldrarna brister i tillsyn och omsorg
- Missbruket påverkar familjens struktur och rutiner. Föräldern blir oförutsägbar, det blir oklarheter i rollfördelningen mellan barn och föräldrar
- Missbruket påverkar föräldrarnas problemlösningsförmåga
- Missbruket kan leda till risk för vanvård
- Barnet tar på sig ett för stort ansvar för sin förmåga vilket i sig leder till psykosociala problem
- Föräldern förändras i sitt beteende
- Risken ökar för övergrepp och fysisk bestraffning
- Risken ökar också för våld mellan de vuxna i familjen och våld mot barnet. (Socialstyrelsen a a sid 16)

Utöver vad som händer i hemmet är situationen utanför familjen också betydelsefull – att tvingas skämmas för sin förälder inför kamrater, att inte få stöd i sitt skolarbete, att inte våga ta hem kamrater. Missbruk i familjen är ofta en familjehemlighet som man inte berättar om för kamrater och nätverk.

Alla dessa faktorer innebär att barnet befinner sig i riskzon för psykosociala svårigheter. En del barn har flera av dessa riskfaktorer, en del färre. En del barn har skyddsfaktorer i sin omgivning som kan

balansera riskfaktorerna, medan andra har ett bristfälligt stöd. Men alla dessa familjesituationer leder till en hög stressnivå hos barnet.

Kasam, känsla av sammanhang

Hur kan då barngrupper bidra till en starkare känsla av sammanhang för barnen?

Det är viktigt att påpeka att barn inte är hjälplösa offer i denna situation. Tomas Lindstein skriver om hur barn alltid försöker göra sin tillvaro begriplig och söker strategier. Han sammanfattar sin forskning om barn som deltagit i Ersta Vändpunktens barngrupper så här:

Det viktigaste för barnen var att

- komma ifrån familjen
- prata med likasinnade
- dela erfarenheter och öde med andra

Detta var i sig identitetsskapande och bidrog till ett påtagligt ökat självförtroende hos barnen.

Han skriver vidare att de teman som behandlades i grupperna

- fångade barnens uppmärksamhet
- bidrog till frigörelse från invanda tankemönster, låsta handlingssätt och känslor av vanmakt.

Detta var meningsskapande i sig.

Den livskunskap som förmedlades i grupperna, till exempel att lära sig att säga nej, fatta beslut och be om hjälp, bidrog till att barnen förstod sin situation bättre. De kunde se den ur annat perspektiv och det bidrog till att barnets relationer förändrades. (Hagborg-Forinder: Stödgrupper för barn och ungdomar, sid 101 ff)

Annemi Skerfving har undersökt metoder för att utvärdera barngruppernas betydelse för barn. I sin rapport (Utvärdering av barngruppsverksamhet – ett metodutvecklingsprojekt) skriver hon inledningsvis att

Barngrupperna har visat sig tilltala både barn och ungdomar och deras föräldrar. Personalen har sett att gruppverksamheten har haft en god inverkan på barnen. Verksamheten är en central del av de råd och stödinsatser som erbjuds barn och ungdomar, som befinner sig i riskzonen för att själva få olika typer av psykosociala problem. Trots det har få effektstudier med före – eftermätning genomförts i vårt

land tidigare. Inga särskilda utvärderingsinstrument har heller utvecklats för den här typen av verksamhet.” (Skerfving a a sid 3)

Insatser direkt riktade till barn

I socialt arbete finns inte så många åtgärder som riktar sig direkt till barn. Kontaktfamilj och kontaktperson är allt vanligare insatser, dock inte utvärderade i någon hög utsträckning. Placering av barn och unga utanför hemmet ökar. (Socialstyrelsen: Barn och unga – insatser år 2008) Stödsamtal med barn är vanligt i skolan, socialtjänsten och barnpsykiatrin. Men i övrigt är det mest insatser som riktar sig till föräldern eller familjen som man tänker sig ska få betydelse för barnet, till exempel missbruksbehandling eller familjesamtal.

Barngruppsarbetet är på så vis unikt som insats, eftersom det når barnet direkt och eftersom barnet i barngruppen får uppleva att det inte är ensamt i sin livssituation. Insatserna är pedagogiskt utformade just för barnets nivå, men de kan också ha en behandlande inverkan för barnen. I grupperna får barnen dela erfarenheter med andra barn, lära sig om alkohol och familjer och lära sig strategier att hantera sin vardag. De får träffa engagerade vuxna och vara i en strukturerad verksamhet som också ger möjlighet till lek på barnens villkor.

Värdet av förebyggande arbete och tidiga insatser.

I många sammanhang påpekas idag vikten av att förebygga psykisk ohälsa tidigt. I Folkhälsoinstitutets skrift Tänk långsiktigt (Folkhälsoinstitutet 2004) menar man att det behövs ett långsiktigt perspektiv och att ett stort mänskligt lidande och stora samhällsliga kostnader annars blir följden. Kunskapen är dock inte tillräcklig för att man ska kunna säga att en viss insats kommer att innebära en ekonomisk vinst. (a a sid 9).

Rekrytering av barn

Det är i de flesta kommuner svårt att rekrytera barn till barngrupper. Rekryteringen måste i huvudsak gå genom vuxna som möter barn, till exempel föräldrar, lärare, socialsekreterare och skolsköterskor. Det är inte så vanligt att barn själva tar kontakt med barngruppsledare.

De vuxna som ska berätta om och motivera barn att delta i en grupp kan ha svårigheter att prata både med barn och vuxna om barnets behov. Svårigheterna kan handla om

- Att man har svårt att prata med barn om vad föräldrarnas alkoholkonsumtion betyder för barnet.

- Att man har svårt att prata med föräldern om vad riskbruk/missbruket betyder för barnet.
- Att man är rädd att hamna i konflikt med föräldern.
- Att man inte säkert vet vad en barngruppsverksamhet innebär.

Vuxnas svårigheter med missbruk/riskbruk av alkohol är ofta förknippat med skam. Vi vuxna har ofta svårt att tala med varandra om alkohol, både i familjen, släkten och på arbetsplatsen. Ännu svårare är det att tala med föräldrar om vad riskbruket/missbruket kan innebära för barnet. Att inte räkna till som förälder är oerhört skambelagt.

Allt detta ställer höga krav på de personer som ska informera och motivera föräldrar att låta deras barn gå i barngrupp. Skam smittar och när den som ska motivera möter föräldrarnas eller barnets skam och motstånd är det stor risk att man drar sig tillbaka. Man tänker att man inte ska göra ont värre eller man informerar snabbt och hoppas att föräldern/barnet ska återkomma senare.

Andra svårigheter i rekryteringsarbetet är att information snabbt faller i glömska, särskilt för personer som är stressade i sin yrkesutövning. När information inte är tillgänglig eller aktuell, vet de som ska motivera inte heller om grupper finns tillgängliga eller vad de innebär. På många håll är också personalomsättningen hög och informationen når inte alla nyanställda.

Detta är några av de många anledningar som finns till att så få barn deltar i barngrupper.

3. Några goda exempel

Gävle och Sandviken

Både Sandvikens Familjecenter och Grinden i Gävle lyckas bra i sitt rekryteringsarbete till barngrupper. Båda har utöver BIM-grupper också grupper för barn som upplevt våld, barn till psykiskt sjuka och barn till separerade föräldrar. Båda har också gruppverksamhet för föräldrar.

Grinden i Gävle startade 1994, och redan då blev två personer sysselsatta 10 timmar per vecka för rekrytering och informationsspridning. Nu är man fyra heltidsanställda plus en chef samt en timanställd från vuxenpsykiatri. Grinden vänder sig till barn 6-20 år. Övre gränsen är höjd för att ungdomar ska kunna gå i grupp på egen hand utan föräldrars godkännande. I Gävle är Grinden väl känt sedan länge och många vet om verksamheten, som alltså är ”tryggad” också i opinionen. Barn berättar stolt att de ”går på Grinden”.

Barngruppsarbetet på Grinden: Grupperna träffas en termin, ca 15 gånger. 6-8 barn i grupperna. De två första tillfällena är gruppen öppen och den sluts vid tredje träffen. Man har en stor bank av övningar och uppgifter och anpassar gruppträffarna efter barnens aktuella behov. Grinden har ett eget hus med egen trädgård. Hela verksamheten är frivillig och inget biståndsbeslut eller registrering krävs för att barn ska få delta. Dessa två faktorer är viktiga för föräldrar.

Rekryteringsarbete på Grinden: Verksamheten har ständig kö, ibland 80-100 barn. Det behöver en kö för att man ska få till grupper. Någon måste ha rekryteringsarbetet som sin viktigaste arbetsuppgift, eftersom den kräver både kraft och energi. Man är ständigt ute och pratar med skolsköterskor, rektorer, socialsekreterare. Grinden har öppna träffar för personal i olika verksamheter – till exempel AT-läkare, polisen och ”barnambassadörer” i psykiatri. Affischkampanj en gång per år på stan. Man gör hembesök inför gruppstart och barn och föräldrar gör också besök i lokalen.

Familjecenter i Sandviken startade 1998 med omstart 2001. Här har man en bank av gruppleddare – till exempel socialsekreterare från familjerätten, skolpersonal och personal från förskolan. De är anställda på 5 tim/v under tiden de har grupper, vilket täcker planering, grupp-tid och handledning. Ingrid Nääs är samordnare.

Barngruppsarbetet i Sandviken: Man har fyra grupper varje termin, alltså är minst 8 personer involverade. BIM är den vanligaste gruppen. Inga biståndsbeslut behövs utom för samtal med barn som bevittnad

våld (Trappan). Sandviken har avslutningssamtal med alla barn och föräldrar – för att förmedla tillbaka till föräldrar vad som hänt i gruppen, för att eventuellt förmedla något som barnet vill föra fram – och för att hjälpa föräldrar att vara stolta över sitt barn.

Rekryteringsarbete i Sandviken: Barnen kommer oftast på familjens initiativ. Man har en broschyr som delas ut i många sammanhang, till exempel i skolan, på bibliotek, hälsocentraler mm. Information till socialsekreterare via mail när en ny grupp ska startas. Samordnaren träffar nästan alla barn tillsammans med föräldrar vid informationssamtal. De barn vars föräldrar har psykisk ohälsa får hembesök. Sandviken tar också emot barn från Hofors och Ockelbo kommuner.

Utvärderingar: Grinden gör ”nöjdundersökning” varje termin. Sandviken har gjort en utvärdering 2004 med intervjuer med 10 barn och 11 föräldrar, vilken gav samma resultat som Tomas Lindsteins forskning: Barnen uppskattade att träffa andra, de kände större framtidstro och de upplevde att föräldrars missbruk inte var deras fel. Hela Sandvikens familjecenter har också blivit utvärderat av Dalarnas forskningsråd med gott betyg.

Det pågår mycket samverkan mellan Gävle, Uppsala, Falun och Sandviken och detta har ett stort värde för verksamheterna. Man har minst en träff per år, då man bl a bjuder in gäster.

Handledning: Båda kommunerna har och poängterar vikten av handledning för barngruppsledarna.

Socialnämndernas ordförande i Gävle och Sandviken hävdar båda att tidiga insatser/förebyggande arbete kräver långsiktighet och hållbarhet för att fungera. Det går inte att kortsiktigt förändra dem. Ledarna måste vara trygga så de kan planera sitt arbete på lång sikt. Arbetet kräver alltså politisk förankring. I Sandviken är nämnden enig i detta och man har också stöd i kommunledningen. I Gävle håller man då och då sina nämndsmöten på Grinden för att följa verksamheten.

Sundsvall

Ett annat gott exempel är gruppverksamheten Skilda världar som sedan mer än tio år tillbaka funnits i Sundsvalls kommun och nu finns i många kommuner runt om i landet. Verksamheten vänder sig till barn vars föräldrar är separerade. Här vill vi särskilt lyfta fram den långsiktighet som präglar arbetet i Sundsvall. I FoU-rapporten Skilda världar (FoU-rapport 2009:4, FoU Västernorrland) poängteras att man varit noga med att förankra arbetet i personalgruppen genom att socialsekreterare turats om att delta som gruppleddare. Detta har gjort att erfa-

renheter tagits tillvara mellan olika grupper och också att socialsekreterarna fått en bra inblick i barns situation genom sitt deltagande. Att arbeta med barngrupperna har givit mycket energi till ledarna. Det har också varit viktigt att verksamhetens chefer varit och är mycket engagerade i verksamheten.

4. Plan för en hållbar rekrytering till barngrupper

Utifrån dessa samtal, studier och föreläsningar har gruppen samlat sig kring den plan för bra rekrytering som följer här nedan. Den innehåller några av de förutsättningar som krävs för att en bra och hållbar rekrytering till barngrupper ska kunna ske. Planen ska ses som ett förslag och behöver inte följas i varje detalj.

Förankring

För att en hållbar rekrytering till barngrupperna ska fungera, behövs det en förankring i organisationen på olika plan.

Det krävs arbetsro och ständig framförhållning för att arbetet ska kunna fortsätta långsiktigt. Till exempel behöver barngruppsledarna kunna arbeta med rekrytering samtidigt som de leder en barngrupp. Om inte blir lätt grupperna en ”varannan-termin”-verksamhet. Då förlorar man i marknadsföring och trovärdighet, eftersom de som rekryterar barn aldrig kan vara säkra på att en grupp kommer att startas inom de närmaste månaderna.

Organisation

Det behövs en regelbunden kontakt mellan barngruppsverksamheten och politiker och ledning.

Någon måste ha planering och rekrytering som sin viktigaste uppgift. I större kommuner behövs det en samordnare som både arbetar med rekrytering och samordning av barngruppsledare. I mindre kommuner kan barngruppsledarna också vara samordnare, men de behöver då särskilt avsatt tid för detta. Minst en halv dag varje vecka året om krävs även i små kommuner. Detta krävs för att sköta marknadsföring, planera grupper, träffa familjer, ta fram informationsmaterial osv.

Någon måste också ha ansvar för att rekrytera nya barngruppsledare så att inte verksamheten faller när någon ledare slutar eller är tjänstledig.

I några av länets kommuner arbetar socialsekreterare från barn- och familjenheten och från missbruksenheten tillsammans med barngrupper. Detta kan vara en bra arbetsform, men eftersom dessa personer inte arbetar tillsammans i sin vardag, är det då ännu viktigare att de både har gemensam tid avsatt varje vecka och också får gemensam handledning. I de fall ledarna inte arbetar tillsammans i vardagen, är det särskilt viktigt att organisationen är tydlig. Vilken chef har eko-

nomiskt ansvar för verksamheten? Till vem kan man vända sig med svåra frågor, till exempel om anmälningsärenden, vilka barn som kan delta med mera?

Det behövs en genomtänkt plan för lokaler för att barngruppsarbetet ska kunna arbeta med god framförhållning. Lokalen bör vara trivsamt och väl utrustad för barngruppsarbete – med kök, flera rum som erbjuder flexibla lösningar då man måste dela på barnen, möjligheter både till lek och mer stillsamma arbetsuppgifter. Lokalen ska också kunna användas när ledarna bjuder in barn och föräldrar för att berätta om verksamheten. Den ska också kunna finnas tillgänglig för studiebesök.

Arbetet med barngrupper kan med fördel kombineras med föräldragrupper.

Namn

I FoU-cirkeln har vi diskuterat namn på barngrupperna. I de flesta kommuner kallar man grupper för barn till missbrukare för BIM-grupper eller andra namn. I de mindre kommunerna kan det vara svårt att rekrytera barn till både BIM-grupper, barn till skilda föräldrar (Skilda världar) och barn till föräldrar med psykiska funktionsstörningar. Många av dessa barn har erfarenhet av alla frågorna och många av BIM-gruppernas teman berör alla barn – till exempel familj, känslor, konflikter mm. Därför föreslår FoU-cirkeln att man överväger namnet barngrupp eller stödgrupp till de grupper man arbetar med, och i stället anpassar gruppenschema till de barn som deltar. Temat alkohol är intressant för alla barn oavsett hemsituation.

I denna rapport benämns grupperna för enkelhetens skull barngrupper.

Information och marknadsföring

Man kan inte räkna med att barngruppsverksamheten blir ihågkommen om inte de som ska motivera barn och föräldrar får ny information minst en gång/termin. I alla verksamheter sker dessutom ständigt personalbyten så att nya medarbetare måste informeras. Det behövs en genomtänkt marknadsföringsplan som kan följas år efter år.

Till alla samarbetspartners kan nyhetsbrev sändas ut varje termin. Statistik över barngrupperna och deras utveckling behöver föras och spridas inom organisationen och till samarbetspartners och allmänheten.

Kontakter bör tas regelbundet med alla intressenter enligt följande:

Inom organisationen:

- Chefer och politiker behöver information för att kunna skapa ekonomisk stabilitet och arbetsro för arbetet. Rekommendationer: Muntlig information, gärna med studiebesök i lokalerna bör ske varje år, skriftlig information varje termin.
- Medarbetare i den egna organisationen behöver regelbunden information, till exempel
- Socialsekreterare i barn- och familjeenheten, både mottagningsgrupper och utrednings- och insatsgrupper. Alla möter föräldrar som har barn som lever i missbruk. Särskilt kan nämnas de barn som är aktuella i anmälningar som inte går vidare till utredning. En vanlig situation är att en förälder vänder sig till socialtjänsten med oro för sitt barn som lever varannan vecka med den andra föräldern som dricker för mycket.
- Socialsekreterare och behandlingspersonal i missbruksenheten, som ofta möter människor som är föräldrar, men inte har så mycket kontakt med sina barn. En barngrupp kan vara till stor hjälp för dessa barn och kan också innebära ett stöd till föräldern.
- Socialsekreterare som arbetar med försörjningsstöd möter ofta familjer där någon riskbrukar/missbrukar.
- Medarbetarna i socialpsykiatrin, som ofta möter föräldrar med svåra psykiska funktionshinder. Det finns en stor samsjuklighet i dessa grupper.
- Ett utökat samarbete mellan de olika delarna av socialtjänsten skulle bidra till att fler barn får hjälp. Till exempel kan alla LOB-anmälningar som berör föräldrar skickas till barn- och familjeenheten och alla föräldrarna kallas till samtal. Barngrupper är då ett bra erbjudande till familjen.
- Alla enheterna behöver ständigt vara uppdaterade på hur barngruppsverksamheten fungerar, till exempel hur planeringen för det närmaste halvåret ser ut. Alla socialsekreterare bör ha aktuellt informationsmaterial. Alla nya socialsekreterare behöver känna till lokalerna.
- Information är färskvara. Alla socialsekreterare har en stor och ofta tung arbetsbörda, och barngruppsverksamheten faller lätt i glömska om man inte blir påmind regelbundet.

- Rekommendation: Skriftlig information, till exempel nyhetsbrev varje termin, gemensam träff en gång per år.

Samarbetspartners

Elevhälsovård och rektorer – behöver information minst en gång per år samt mail vid gruppstart.

Förskolor behöver information varje år om barngrupperna vänder sig till små barn.

Barn- och vuxenpsykiatri behöver information minst en gång per år samt mail vid gruppstart.

Anonyma alkoholister, Alanon och andra brukarorganisationer behöver information varje år.

Polisen behöver information varje år.

Vårdcentraler, barnvårdscentraler och mödravårdscentraler behöver också information varje år.

Kommunens folkhälsoplanerare. Barngruppsarbetet är en del av kommunens drogförebyggande arbete

Öppet hus i lokalen för samarbetspartners varje år.

Föräldrar, barn och allmänheten

Det bör finnas ett inbjudande, alltid aktuellt, skriftligt material att lämna ut till

- Föräldrar och barn.
- Direkt till barn via skolorna och föreningar
- Samma material kan spridas till allmänheten via
- Bibliotek
- Föreningar, särskilt IOGT-NTO som ofta har egna barnverksamheter
- Idrottsrörelsen

Därutöver kan man varje år

- Annonsera till allmänheten.
- Affischera på allmänna platser och i allmänna lokaler.

- Andra metoder för marknadsföring kan prövas, till exempel hjälp av elever från gymnasiets medie- och estetiska program och fokusgrupper med barn och ungdomar.

Tillgänglighet

Barngruppsverksamheten bör vara en lågröskelverksamhet med möjlighet för föräldrar att anmäla sitt barn till en grupp utan att det registreras eller behöver biståndsbedömas. Det finns flera skäl till det:

- Att vända sig till socialtjänsten är ofta präglad av skam för männskor. Att då behöva berätta om sitt eller den andra förälderns missbruk för en eller flera personer som ska göra en bedömning av behovet, kan vara det som hindrar att man tar kontakt.
- Det finns en rädsla hos många föräldrar för socialtjänsten. Många har ogrundade föreställningar att barn blir omhändertagna på lösa grunder. Att då berätta om sitt eget eller den andra förälderns missbruk av alkohol kan kännas som att ta en risk i stället för att ge barnet en möjlighet till stöd.
- Det torde vara mycket ovanligt att en förälder önskar denna stödinsats utan att det finns något behov. Bedömningen av om ett barn skulle ha nytta av en barngrupp och kan passa in en grupp kan göras av barngruppledarna som har mest erfarenhet av detta arbete.
- Det innebär en extra kostnad både i pengar och tid om socialsekreterare måste träffa och bedöma varje barns behov.

Barngruppsledarna bör ha möjlighet att träffa varje barn och familj vid minst ett tillfälle innan gruppen startar, för att göra en bedömning om barnet passar i gruppen och framförallt för att ge information om vad gruppen innebär. Båda föräldrarna ska ge sitt tillstånd om de har gemensam vårdnad. Ledarna kan träffa familjen vid hembesök eller vid besök i grupplokalen, efter förälderns önskan.

Efter gruppens avslutning bör varje barn med föräldrar få ett avslutande samtal med gruppledarna. Där får föräldrarna kunskap om vad gruppen inneburit för barnet och kan ställa frågor. Genom samtalet förstärker man gruppens arbete och både barnet och föräldrarna får känna att något värdefullt har hänt.

Kvalitetssäkring

Barngruppsarbete kan lätt bli en insats man arbetar med under några veckor varje termin. Den har ibland inte så hög status i vardagsarbetet. Samtidigt är det ett arbete som kräver stor kunnsighet och närvaro av barngruppsledarna. Barngruppen måste vara en trygg plats för barnen, annars förfelas syftet helt.

Att kunna vara nollställd inför varje ny barngruppsträff så att man kan

möta barnen där de är just nu, kräver personlig mognad hos barngruppsledarna. De svårigheter som barnen visar i gruppen kan vara svåra och utmanande att hantera, både i gruppen och i ledarnas reflektioner. Barngruppsarbetet kan aldrig gå på rutin.

Det behövs planeringstid före varje gruppträff och det behövs också utrymme för gemensam reflektion efteråt.

Barngruppsverksamheten ska vara kunskapsbaserad och utgå från någon av de barngruppsutbildningar och program som finns i landet.

Verksamheten bör ha en teoretisk bas och ledarna bör vara förtrogna med den forskning som finns på området. Ledarna ska ha utrymme att reflektera kring sitt arbete och ha utrymme att diskutera manualer och litteratur inom området.

Med tiden och med ledarnas samlade erfarenhet kan ramen vidgas så att material kan användas mer flexibelt och andra material kan prövas.

Vid svårigheter med rekrytering är det fullt möjligt att ha en grupp på två barn eller enskilt arbete med bara ett barn, eventuellt tillsammans med en förälder.

Grupperna bör helst ledas av tre personer. Två måste vara såväl utbildade som erfarna ledare, den tredje kan vara mindre erfaren, till exempel en volontär eller socionompraktikant. Det är angeläget – men svårt att genomföra – att både män och kvinnor leder grupperna.

Ett bra sätt att skapa intresse för och kunskap om grupperna inom organisationen, är att socialsekreterare från barn- och familj och missbruksenheten/vuxnenheten arbetar som gruppledare. Socialsekreterarna får då också verklig inblick i barnens situation, vilket är till nytta i deras arbete. Genom detta kan också rekryteringen till nya ledare stärkas. En möjlighet är att socialsekreterare deltar som hjälpledare under en termin då och då.

En självklar del av barngruppsverksamhet är regelbunden handledning, där just barngruppsarbetet står i fokus. Det som händer i grupperna är ofta utmanande för ledarna, både kunskapsmässigt och känslomässigt. Om inte handledning ges finns risken att innehållet utarmas, men också att deltagarna inte orkar med sitt arbete.

Till nytta för arbetet är samarbete med andra kommuner, till exempel i länet. Det har blivit tydligt för deltagarna i FoU-cirkeln, som uppskattat cirkeln just för att den lyft upp barngruppsarbetet som viktigt och värdefullt.

Utvärdering och uppföljning av arbetet bör ske varje år.

Litteratur

Barn och unga i familjer med missbruk, Socialstyrelsen 2009.

Barn och unga – insatser år 2008, Socialstyrelsen 2009.

Forinder, Ulla och Hagborg, Elisabeth (red), Stödgrupper för barn och ungdomar. Studentlitteratur 2008.

Lindstein, Thomas: Vändpunkten – Att arbeta med barn till alkoholister. Gothia 1995

Lindstein, Thomas: Unga vid vändpunkten – Att arbeta med ungdomar vars föräldrar missbrukar. Gothia 1997.

Skerfving, Annemi: Utvärdering av barngruppsverksamhet – ett metodutvecklingsprojekt. Regionförbundet Uppsala län. FoU-rapport 2009/1.

Tänk långsiktigt, Folkhälsoinstitutet 2004.

Årsrapport 2008, Junis juniorförbund

Hur når vi barnen?

Rekrytering till stödgrupper för barn och ungdomar

En FoU-cirkel har under 2009 studerat och diskuterat hur rekryteringen till stödgrupper för barn och ungdomar ska kunna förbättras i Västernorrlands län. Flera förslag diskuteras i rapporten, men organisatoriska aspekter har stor tyngd: Ett hållbart rekryteringsarbete kräver långsiktighet, politiskt stöd och arbetsro. Information är färskvara och alla som möter barn och ungdomar behöver ständigt nya påminnelser om innehållet i stödgrupperna. Barn och föräldrar behöver mycket information och stöd, eftersom missbruk ofta är skambelagt.

Innehållet i rapporten har tillkommit i gemensamma diskussioner i FoU-cirkeln och Ingegerd Gavelin har gjort sammanfattningen.

Ingegerd Gavelin är socionom, handledare och författare och arbetar sedan 2009 på FoU Västernorrland, främst med IFO-frågor.

FoU-Västernorrland finansieras av kommunernas socialtjänster i Västernorrland med Kommunförbundet Västernorrland som huvudman. Enhetens uppdrag är att fånga upp ideér och stödja forsknings-, utvecklings- och uppföljningsprocesser inom socialtjänsten samt att göra dessa tillgängliga för socialtjänstens personal. mer information om FoU Västernorrland finns på www.fouvasternorrland.se